

SNEEUWKLOKJES LANGS GEUL EN SELZERBEEK

Rutger Barendse, Sint Odradastraat 4, 2490 Balen, België.

Sneeuwklokjes (*Galanthus nivalis*) spreken zeer tot de verbeelding (figuur 1).

Als voorbode van de lente bloeien ze uitbundig, stralend wit en vaak in grote pollen. Wie ze van dichtbij bekijkt zal opvallen dat de bloem niet geheel wit is, maar gevuld met prachtige groengevlekte binnenkroonbladen. De bloemen geuren, vooral in de avond, heerlijk naar zoete cacao.

Sneeuwklokjes groeien ook in Limburg, veelal verwilderd of uitgeplant maar misschien komen ze ook meer spontaan voor in Zuid-limburg.

Om hier achter te komen heb ik in maart 2000, tijdens een geomorfologische kartering voor het Waterschap Roer en Overmaas, de groeiplaatsen van sneeuwklokjes in kaart gebracht langs enkele beken in Zuid-Limburg. Vooral de Selzerbeek en de Geul bleken veel vindplaatsen te hebben. Langs andere beken in Zuid-Limburg stonden geen of veel minder sneeuwklokjes.

SNEEUWKLOKJESBRONNEN

Sneeuwklokjes komen van oorsprong in ieder geval niet wild voor in Zuid-Limburg. Sommige groeiplaatsen lijken zeer natuurlijk, maar nooit kan de twijfel weggenomen worden van een vestiging door (in-)directe menselijke beïnvloeding. Langs de Geul en Selzerbeek zijn er verschillende plaatsen waar sneeuwklokjes in ieder geval zijn aangeplant. Meestal gaat het om oudere (kasteel-)tuinen waar het sneeuwklokje dankzij

rust en gecontinueerd beheer in groten getale voorkomt. Het doet het meestal zo goed op deze plekken, dat het zich onbedoeld uitbreidt tot in de oever van de Geul en daar een meer als wild aandoende groeiplaats verovert. Vanuit deze plekken, de sneeuwklokjesbronnen, kan het dynamische water voor verdere verspreiding zorgen. Zowel langs de Geul als de Selzerbeek waren pollen te vinden met blootgespoelde bollen, hangend in de oever en in afwachting van verplaatsing.

Stroomafwaarts van de bronnen stonden veel pollen sneeuwklokjes in de oever. Natuurlijk is het moeilijk te achterhalen of dit sneeuwklokjes zijn die zich vanuit deze bronnen hebben verspreid, maar dit is wel aannemelijk. Langs de Geul vond ik trajecten van aaneengeschaalde vondsten met lengtes van 3,5; 0,2; 2,9; 0,7; 1,6; 0,8 en 2,0 kilometer. Deze trajecten zijn zeer beperkt omdat ze steeds worden onderbroken door stuwen of nieuwe sneeuwklokjesbronnen. Bij een van de trajecten was er geen aanwijsbare reden voor onderbreking.

SELZERBEEK

De vindplaatsen langs de Selzerbeek zijn erg diffuus en waarschijnlijk, vooral benedenstrooms, sterk beïnvloed door tuinafvalstort. Het dynamische karakter van de beek is minder dan dat van de Geul. Toch waren hier middenstrooms twee trajecten, één van 0,4 en één van 0,8 kilometer te vinden.

GROEIPLAATSBSCHRIJVING

Van zeven vindplaatsen heb ik met behulp van een aangepaste Braun Blanquet-schaal opnamen gemaakt om de omstandigheden van de groeiplaatsen beter te kunnen omschrijven (zie tabel 1). De meeste opnamen laten een mengelmoeis zien van bossen van de Eiken-Beukenklasse en meer in het bijzonder het Elzen-Vogelkersverbond met ruigten van de Bijvoetklasse en meer in het bijzonder de Zevenbladassociatie. Beide vegetatietypes komen voor aan de oevers van beken en sloten. In de Bijvoetklasse zitten soorten die van dynamiek houden.

MANIER VAN VERSPREIDING

In Groot-Brittannië is geconstateerd dat sneeuwklokjes zich voornamelijk verspreiden via hun bollen (MABEY 1996). De planten groeien eerst uit tot grote pollen en door grondverzet (door water of mensenhanden) komen de bollen elders terecht. Langs de Geul en de Selzerbeek zijn op verschillende plaat-

FIGUUR 1

Gewoon sneeuwklokje (*Galanthus nivalis*) langs de Geul bij Valkenburg (foto: Rutger Barendse).

sen blootgespoelde bollen gevonden en vaak worden stroomafwaarts van een bron in dynamische milieus (zie groeiplaatsbeschrijving) weer pollen gevonden. Dit duidt op verspreiding via het water. Dat stuwen hier een negatief effect op hebben, lijkt logisch en blijkt in veel gevallen ook zo te zijn. Doordat er echter herhaaldelijk aanvullingen zijn vanuit (kas-teel-)tuinen wordt dit beeld zeer verstrooid. Sneeuwkllokjes lijken zich hier niet door middel van zaad te verspreiden. Alle sneeuwkllokjes die hierop zijn bekeken bleken steriel. Volgens MABEY (1996) kunnen daar waar verschillende kweekvormen of soorten elkaar tegenkomen zaailingen ontstaan.

ANDERE SOORT?

Ten noorden van Etenaken vond ik een afwijkend sneeuwkllokje. De bladen waren veel breder en de bloemen bijna twee keer zo groot als bij een Gewoon sneeuwkllokje. Verder waren de bloemen gelijk van opbouw met dezelfde verhoudingen van groene vlekken aan de uiteinde van de binnenkroon. Wellicht had ik hier te maken met *Galanthus imperati*, waarvan in BÖHLING *et al.* (1998) gewag wordt gemaakt (figuur 2). Niet iedereen is het er overigens over eens dat het om een aparte soort gaat. Na de vondst van de vermoedelijke *Galanthus imperati* ben ik me meer gaan verdiepen in de voorgeschreven groottes van bladen en bloemen. Ik ontdekte dat er bijna evenveel grote als kleine sneeuwkllokjes te vinden waren. Probleem was echter dat ik ook meer en meer tussenvormen ging vinden en zelfs binnen een pol variatie aantrof.

Om zicht te krijgen op deze variatie noteerde ik van de vermoedelijke *Galanthus imperati* de bladbreedte (gemiddeld 1,25 cm, n=25), de grootte van buiten- (gemiddeld 2,4 cm, n=6) en binnenkroonbladen (gemiddeld 1,2 cm, n=6) evenals de breedte van de groene vlek op het binnenkroonblad (gemiddeld 3,75 mm, n=6). Het Gewoon sneeuwkllokje heeft tot 0,7 cm brede bladen die tijdens de bloei kunnen uitgroeien tot 1 cm. De buitenkroonbladen kunnen tot 3,5 cm (het gemiddelde ligt waarschijnlijk onder de 2 cm) en de binnenkroonbladen tot 1,1 cm groot worden (BÖHLING *et al.*, 1998).

Op grond van de waarnemingen langs de Geul lijkt er in ieder geval iets anders voor te komen dan 'gewoon' Gewoon sneeuwkllokje. Door de grote variatie in grootte van bloemen en bladen, de overlap in groottes en de afwezigheid van andere doorslaggevende kenmerken dan groottes, is het niet goed mogelijk onderscheid

te maken tussen verschillende soorten. Ook is niet uit te sluiten dat de standplaats in zekere mate de grootte van de plant bepaalt. Deze onzekerheden bevestigen overigens het vermoeden dat *Galanthus imperati* geen echte soort is, maar slechts een vorm, variatie of kweekvorm van het Gewoon sneeuwkllokje.

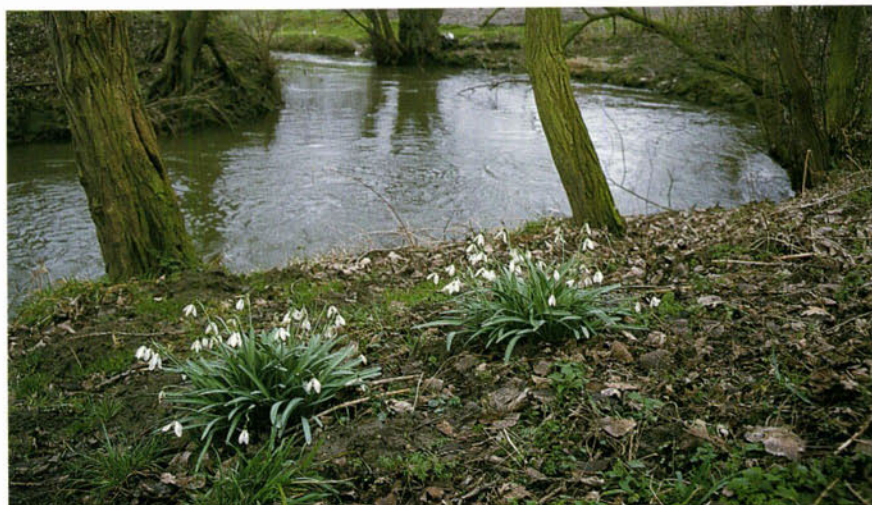
TABEL 1

Opname van zeven vindplaatsen van het sneeuwkllokje langs de Geul en Selzerbeek (Selz.).

Stokh. = Stokhem; Eten. = Etenaken; Oud-V. = Oud-Valkenburg.

Aangepaste 5-delige Braun-Blanquetschaal. 1=1-10 % bedekking; 2=10-25% bedekking; 3=25-50% bedekking; 4=50-75% bedekking; 5=75-100% bedekking; b=boomlaag; s=struiklaag

opname oppervl.	a	b	c	d	e	f	g	
Beek	lxlm	lxlm	lxlm	lxlm	lxlm	lxlm	lxlm	
Plaatsnaam	Selz. Vaals	Selz. Vaals	Geul Stokh.	Geul Wijlre	Geul Eten.	Geul Oud-V.	Selz. Lemiers	
kruidlaag	5	4	5	4	4	3	4	
struiklaag	-	-	-	-	-	3	1	
boomlaag	-	-	-	-	-	2	2	
<i>Adoxa moschatellina</i>							1	Muskuskruid
<i>Aegopodium podagraria</i>		2		2				Zevenblad
<i>Alliaria petiolata</i>					2			Look-zonder-Look
<i>Anthriscus sylvestris</i>				1				Fluitenkruid
<i>Arum maculatum</i>	1	1				1		Gevlekte aronskelk
<i>Cardamine hirsuta</i>					1			Kleine veldkers
<i>Chaerophyllum temulum</i>					1			Dolle kervel
<i>Cirsium arvense</i>							1	Akkerdistel
<i>Corylus avellana</i>				2				Hazelaar
<i>Crataegus monogyna</i>						s3		Eenstijlige meidoorn
<i>Dactylis glomerata</i>							3	Kroopaar
<i>Elymus caninus</i>						1		Hondstarwegras
<i>Galanthus nivalis</i>	2	2	2	2	3	2	2	Gewoon sneeuwkllokje
<i>Galium aparine</i>	2	2	1	1	1		1	Kleefkruid
<i>Geum urbanum</i>			1					Geel nagelkruid
<i>Glechoma hederacea</i>	3	2	2		1		1	Hondsdrif
<i>Hedera helix</i>		1				s1		Klimop
<i>Lamium album</i>	4							Gele dovenetel
<i>Lamium maculatum</i>			1	4	1		1	Witte dovenetel
<i>Poa trivialis</i>					1			Gevlekte dovenetel
<i>Populus x canadensis</i>							b2	Ruw beemdgras
<i>Quercus robur</i>						b2		Canadapopulier
<i>Ranunculus ficaria</i>	2		2	1				Zomereik
<i>Rosa canina</i>	2							Speenkruid
<i>Urtica dioica</i>	3		3	2			1	Hondsroos
<i>Veronica chamaedrys</i>					2			Grote brandnetel
<i>Veronica hederifolia</i>		2	1		1		1	Gewone ereprijs
<i>Vinca minor</i>						1		Klimopereprijs
<i>Viscum album</i>							s1	Kleine maagdenpalm
								Maretak

FIGUUR 2

Mogelijke *Galanthus imperati* aan de Geul bij Valkenburg (foto: Rutger Barendse).

FIGUUR 3
Glanzend sneeuwklokje (*Galanthus ikariae*) (foto: Rutger Barendse).

MEER SOORTEN EN VARIËTEITEN

Het in BAKKER & BOEVE (1985) beschreven Glanzend sneeuwklokje (*Galanthus ikariae*) (figuur 3), met spatelvormige, van boven glanzende bladen en hagelwitte bloempjes vond ik in het voorjaar van 2001, aangeplant in de tuin van een Kasteel bij Houthem dat aan de Geul is gelegen.

Ook de aparte vorm van het Gewoon sneeuwklokje (*Galanthus nivalis* cultivar 'Plenus') met gevulde bloemen komt in Zuid-Limburg voor. In een tuin van een kasteel bij Valkenburg zag ik enkele van deze planten staan. Bij Harles stonden in een steilrand aangrenzend aan een tuin ook een tweetal pollen.

De door DE LANGHE et al. (1995) genoemde

FIGUUR 4
De variëteit 'Scharlockii' van het Gewoon sneeuwklokje (foto: Rutger Barendse).

variëteit 'Scharlockii' van *Galanthus nivalis* met groene vlek op de buitenste bloemdekbladen en slechts onderaan vergroeide schutbladen (bij Gewoon sneeuwklokje zijn deze geheel vergroeid) (figuur 4), vond ik bij Houthem vlakbij de Geul.

TOT SLOT

Samengevat is er door het enorme gesleep en geplant met sneeuwklokjes een zeer diffuus beeld ontstaan over de mogelijkheden van de plant om zich op eigen kracht, dat wil zeggen met behulp van stromend water, langs de beken te verspreiden; ook al zijn er sterke aanwijzingen voor dat het wel gebeurt. Ook is er onduidelijkheid ontstaan door dezelfde menselijke invloed over de

aanwezigheid van 'zuivere' sneeuwklokjes-soorten. Hier zou nader onderzoek echter uitsluitend over moeten geven. In de buurt van de Geul zijn in oudere (kasteel-)tuinen opmerkelijk genoeg meerdere sneeuwklokjes-soorten en variëteiten te vinden. Sneeuwklokjes vormen hier niet alleen een voorbode van de lente maar van nog veel meer stinzenplanten!

SUMMARY

SNOWDROPS ALONG THE GEUL AND SELZERBEEK

Snowdrops (*Galanthus nivalis*) are not native to southern Limburg, and their dispersion from sites where they were originally planted is probably the result of bulbs being transported by the Geul brook. The newly established sites are in dynamic habitats near the brook. Variations in the sizes of flowers and leaves at some of the sites suggest more than one species/variety. No evidence was found for the existence of *Galanthus imperati* as a separate species. Other, more distinctive species/varieties found in old gardens along the Geul included *Galanthus ikariae*, *Galanthus nivalis* cultivar 'Plenus' and *Galanthus nivalis* cultivar 'Scharlockii'.

LITERATUUR

- BAKKER, P. & E. BOEVE, 1985. Stinzenplanten. Natuurmonumenten/Uitgeverij Terra, 's Graveland/Zutphen.
BÖHLING, N. et al., 1998. Die Fam- und Blütenpflanzen Baden-Württembergs Band 7. Eugen Ulmer, Stuttgart.
DE LANGHE, J.E., L. DELVOSSALLE, I. DUVIGNEAUD, I. LAMBINON & C. VANDEN BERGHEN, 1995. Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden. Nationale Plantentuin, Meise.
MABEY, R., 1996. Flora Britannica. Sinclair-Stevenson, Londen.

REACTIES VAN LEZERS

GEEN NATUURONTWIKKELING ZONDER INHEEMSE SOORTEN

In het Natuurhistorisch Maandblad van oktober 2001, schrijft Wouter Helmer (Stichting Ark) een artikel getiteld 'Terug naar nu'. Het natuurontwikkelingsconcept van Ark hinkt op twee gedachten. Men zegt de natuurlijke processen van vroeger te willen ont-

ketenen. Dit doet men terecht door bijvoorbeeld oude stroomgeulen uit te graven. Anderzijds beperkt men zich bij herintroductie tot diersoorten, en enkel dié welke een sleutelrol speelden, zoals de Bever. Dat men zich niet echt wil binden aan het benaderen van de natuur zoals die zich zonder mens zou hebben ontwikkeld, de oernatuur, bleek eerder uit de afkeer om ook de herintroductie

van autochtone bomen en struiken te overwegen (locale aanplant waarna spontane uitzaai). Dit is mijns inziens inconsequent natuur beschermen.

Al te vaak wordt gekoketteerd met 'oernatuur'. In 'Terug naar nu' mis ik een definitie van oernatuur. Wel zegt Helmer nu over natuurontwikkeling: "De manier waarop het